

Parkerna

Stadsparken

Vid ett allmänt sammanträde med Skellefteå stads innevånare i januari 1862 fattades beslutet att ägare av en hund skulle betala 1 rdr 50 öre i avgift. Pengarna skulle fonderas och användas för stadens förskönande.

I juni 1866 beslöts att på hösten året därpå så skulle plantering av träd ske i stadsparken. Ett undantag var planteringen framför stadshuset som skulle bero till dess att stadshusets bro blivit ordentligt byggd. Staketet runt planteringen skulle bestrykas med grön oljefärg.

*Ca 1880 Lantmätare
Ludvig Zethræus
1827-1887
(C Franke/Skellefteå museum, färglagd.)*

Ritningar för torgets 5600 m² skulle tas fram. Men arbetet dröjde och därför stiftades 1873 Skellefteå stads försköningsgille av lantmätare Ludvig Zethræus. Gillet utgjorde ett aktiebolag med ett begränsat antal aktier à 50 öre, och 428 aktier tecknades det året.

Som rörelsekapital fick de intäkterna från hundskatten. Vid ett allmänt sammanträde med Skellefteå stads innevånare i januari 1862 hade det fattats beslutet att ägare av en hund skulle betala 1 riksdaler 50 öre i avgift.

En del av stadens rymliga torg överläts åt Planteringsgillet för anläggande av en stadsträdgård. Berzelii park i Stockholm var förebild. Förarbeten började och i oktober 1874 hade plantor och växter anlänt.

År 1875 överlät Planteringsgillet arbetet på staden. Det blev snabbt dyrt och revisorerna anmärkte 1877 på kostnaderna. Men det blev ingen

åtgärd eftersom på hösten hade en person kompetent nog att leda arbetet oförmodat anlänt till Skellefteå från Råneå.

Personen var sågverksarbetaren (!) Nils Johansson (1831-1907) f Fågelvik, Värmland och d på Norrböle. Han flyttade permanent till staden i maj 1878. Han var änklings och hade med sig sin son Nils Algot (1872-1907) som dog ung i tbc.

Johansson erbjöds bara en tillfällig anställning och förde en bekymmersam tillvaro. Tidvis fick han ta det arbete, som bjöds, vedhuggning o. dyl. År 1879 gifte han om sig med Helena Löfgren (1845-1915) f i Degerbyn och d på Norrböle. Hon var låghalt men munter och glad.

År 1884 tog staden själv hand om sina planteringar och anställde för fem år Nils Johansson som trädgårdsmästare med en lön av 500 kr per år.

År 1886 beslutades att hela torget skulle användas som stadsträdgård och torghandeln flyttas.

Sin bostad hade Johansson i Kopphuset/Epidemistugan som står kvar på Högalidsgatan 1 strax öster om nuvarande Pizzeria Picasso i Lasarettbacken. Det stod då oanvänt då verksamheten flyttat till Sunnanå.

Där drev Nils upp sina blommor, som på våren planterades ut i rabatterna. Det var jättehampa och dalia, rävsvars, aster och lövkoja, reseda, pensé, bellis, pyrethrum m.m som gav fågring och vällukt.

Johansson var mycket förtjust i sina blomratter och såg ogärna barn och hundar i stadsträdgården. Efter initiativtagaren kallades den ibland Zethræi park. Lantmätarens döttrar, som tyckte sig ha del i parken, lekte där ganska obehindrat. Nils klagade hos borgmästaren på att de trampade i rabatterna.

Johansson var ensam om allt arbete, som utfördes. Allt vatten, som behövdes, bar han upp från älven och slog upp i stora tunnor, som voro nedgrävda i jorden. Från morgon till sena kvällen stod han i.

Ca 1884. Fotot är taget före det att stadshuset 1892 fick en bredare entré och på platsen där Johanna i Parken placerades.

(Skellefteå museum, färglagd)

De två herrarna till vänster är förmodligen försköningsgilletts handlande Harald Höijer och lantmätare Ludvig Zethræus. Någon av de övriga är förmodligen försköningsgilletts skogsinspektör Hjalmar Grahl och stadssträdgårdsmästare Nils Johansson Om det är Zethræus på bild så är fotot taget senast 1887

För att manifesteras att staden ordnat vatten och avlopp så smyckade man 1899 parken med vattenskulpturen Johanna i Parken. Varför den heter så är okänt men eventuellt kan det vara en ordlek med stadssträdgårdsmästarens efternamn Johansson. Å andra sidan finns det många "Johanna i Parken" runt om i Sverige.

Med åren ökades Johanssons inkomster och till slut kunde han skaffa sig en liten gård norr om Kanalgatan.

När frosten kom på höstarna var Johansson förtvivlad. När han avled fick inga blommor kastas i hans grav. Därtill älskade han blommorna för mycket.

1945. Sedan omkring 1930 så har det planterats kaktusar i stadsträdgården. Den största är en 35-årig agave som vägde ca 60 kg. År 2015 planterades det 2 500 kaktusar (Skellefteå museum)

Nordanå kulturcentrum

Nordanå hette förr Körran. År 1724 flyttades kaptenbostället i Böle till Körran och fick därigenom större marker som senare blev exercisplats.

Bostället ersattes 1764 av en ny byggnad som kom att kallas Nyborg och som står kvar än idag. År 1886 köpte grosshandlare Johan Rikard Sundberg (1836-1917) majorsbostället.

1911 Majorsbostället Nyborg med paret Ulrika och Johan Rikard Sundberg drickandes kaffe i trädgården (Sundborg & Lindberg/Skellefteå museum, färglagd)

Körren låg bra till vid Bonnstan och kyrkan Åren 1835–1862 fanns därför här en marknadsplats där traktens bönder och handelsmän möttes. Där fanns också ett tjärhov där tjära kontrollerades innan den skickades ut i världen.

Strax söder om Nyborg uppfördes på 1830-talet ett värdshus med rum för resande. Sägverksförvaltare JTB Sidén (1848-1921) köpte det och flyttade värdshuset till Klemensnäs sågverk för att bli arbetarbostad vid. Där värdshuset stått uppförde han ett bostadshus och en uthuslänga.

1890-tal. Längst till höger Nordanågårdens huvudbyggnad (nu värdshus), till vänster uthuslänga (nu finns där en lanthandel där Sidén en gång öppnade bolagsbod för sina sågverksarbetare) och närmast ett bageri där förmodligen badhuset för Skellefteå Brunn fanns (Skellefteå museum, färglagd)

Sidén kom på obestånd och byggnaderna togs över av sjökaptan ES Degerman. Därefter köpte patron Johan Markstedt byggnaderna för att använda som sommarbostad.

Det första steget till det moderna Nordanå var att läroverket byggdes 1916. Där finns idag museet och teatern med 425 sittplatser. Det finns en reception, kafé och butik där du kan köpa lokal design, slöjd och konsthantverk.

År 1924 anlade man dammarna. De har ett tätskikt av lerbotten och är förstärkta med dukar i slänterna.

1948 Stora fågeldammen (Skellefteå museum, färglagd)

År 1882 bildades Västerbottens Norra Fornminnesförening. De öppnade sitt första museum 1883

på Stationsgatan och flyttade 1926 till Majorsbostället Nyborg.

Helt i tidens anda köpte föreningen rivningshotade hus för att rädda dem till eftervärlden. De byggdes upp igen på Nordanå, som ett litet Skansen.

1934 övertog Skellefteå stad byggnaderna och lät Västerbottens norra fornminnesförening disponera lokalerna.

Inför stadens hundraårs jubileum 1945 utarbetades en fullständig plan för området. Stadsingenjör Tore Törngren och stadsträdgårdsmästare Olof Cullman beslutades att Nordanå skulle bilda ett stort sammanhängande park- och friluftsområde med grönytor, träd och buskar.

Det planterades bland annat Hagtornshäck, lindallé och Ornäsbjörkar. Syrénhortensian debuterade i skelleftebygden just här. Här anlades såväl fisk som fågeldammar. T.o.m. sälur kunde beskådas under jubileumssommaren 1945.

Vid jubileumsåret anordnades i parken en stor utställning från 20 juni till 31 juli. Körran blev då definitivt Nordanåparken.

Skellefteå museum övertog Nordanågården vid 1960-talets slut och när verksamheten flyttade över till läroverksbyggnaden blev huset åter restaurang och värdshus.

Parken har en speciell karaktär med de gamla vackra husen, den kuperade terrängen och fågeldammarna. Sommartid används parken till exempelvis den årliga byamarknaden och matfesten samt till dans på utomhusbanan och utomhuskonserter. Vintertid är det framförallt julmarknaden som lockar.

På Nordanå fanns stora delar av Skellefteås kulturliv fram till dess att Sara Kulturhus byggdes. I huvudbyggnaden fanns en reception, kafé och butik där man kunde köpa lokal design, slöjd och konsthantverk.

Stig Sandström, stigsand49@gmail.com, www.lokalhistoriaskelleftea.se